

Kentsel Planlama ve Kentsel Altyapı İlişkisinde Yeni bir Dönem; Kentsel Dönüşüm

A.Faruk GÖKSU
Kentsel Strateji Ltd.Şti.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Planlama, Kentsel Altyapı, Akıllı Büyüme (smart growth), Kentsel Altyapı Yönetimi, Kentsel Dönüşüm, Stratejik Planlama, Yeni Kentsel Düzen

Özet

Ülkemiz planlama deneyimi kapsamında, planlama ve altyapı entegrasyonunu sağlayan çok az kent ve yerleşim bulunmaktadır. Özellikle kentleşme hızının yüksek olduğu son 25-30 yıllık süreç içinde, kentsel altyapı yatırımları sürekli planlamanın ardından gelmiş ve kentlerimizde yeterince de kentsel standartlara ulaşamamıştır.

Kentsel planlama ve kentsel altyapı ilişki sisteminin yeterince oluşturulmamasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Birincisi, kentleşme hızı yüksekliği, ikincisi ise kentsel ekonominin yetersizliğidir. Kentsel planlama ve altyapı ilişkisinin, **kent işletmesi ve kent ekonomisi** gibi kavramların yanı sıra **kentsel form** ve **kentsel mekan** yaratma gibi kavramları da ön planda tutan bir boyutu bulunmaktadır.

Günümüzde, akıllı gelişmenin (smart growth) en önemli kriterlerini oluşturan söz konusu kavramlar arasındaki ilişkilerin ölçeği ve gücü, kentsel planlamanın kalitesi ve uygulanabilirliği ile doğrudan ilgilidir.

Kentsel Dönüşüm sürecinin toplumsal, mekansal ve ekonomik boyutlarını ele alan bir yaklaşımla yeniden başladığı günümüzde, kentsel planlama ve kentsel altyapı ilişki sisteminin yeniden kurulması gerekliliğinin önemi ortadadır.

Kentsel Dönüşüm sürecinde ele alınması gereken diğer bir önemli konu ise **Kentsel Altyapı Yönetimi**'dir. Kentsel Altyapı Yönetiminde, kamu ve özel sektör işbirlikleri ile katılım konuları öncelikli gündem maddelerini oluşturmaktadır.

Son projeksiyonlara göre, dünyada, 2015 yılına kadar kent sayısı ve kentlerin ölçeği hızla artacaktır. Nüfus yoğunluğu ve kentsel hizmet ölçeğinin büyümesi ile kıt kaynakların kullanımının ve yönetimi konuları önemini artıracaktır. Kent yönetiminin ve yöneticilerinin hazırlıklı olması gerekmektedir.

Ayrıca, kentlerin birçoğunda gecekondular, kaçak yapı gibi mekansal sorunlar ile kentsel yoksulluk gibi toplumsal sorunlar ile kamu kaynaklarının yetersiz olması sorunları da eklendiğinde, kentsel planlama ve kentsel altyapı yönetimi konuları daha da önem kazanacaktır.

Bildiride, planlama ve altyapı ilişki sistemini oluşturan kavramlar ve mekanizmalar ele alınacak, kentleşme gündemimizin birinci konusu olan kentsel dönüşüm kavramı çerçevesinde ise AB'liği kriterleri çerçevesinde, stratejik hedefler ve stratejilerin neler olması konusunda görüşler ele alınacaktır.

Ayrıca, kentsel altyapı yönetimi stratejileri ve politika oluşturma çerçevesinin bölgesel, kentsel, ekonomik olarak toplumsal güçler tarafından nasıl yönlendirildiğine ilişkin konulara da değinilecektir.

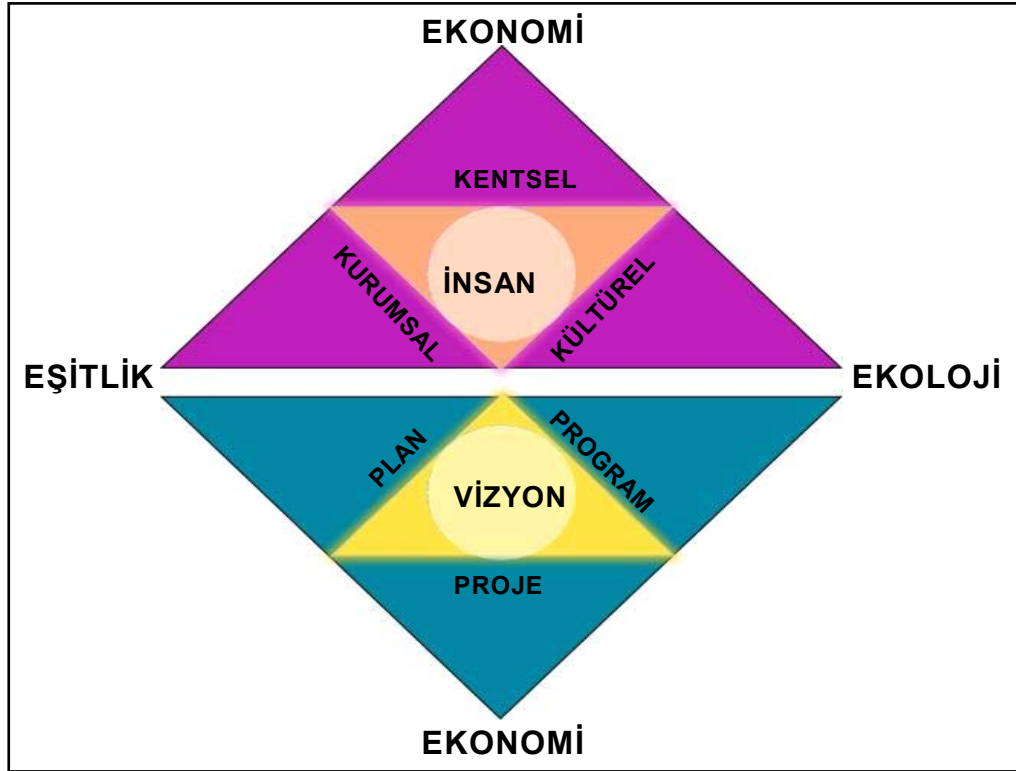
Son olarak, kentsel dönüşüm gelişimleri dikkate alınarak, **Yeni Kentsel Düzen**'in oluşturulması için yeni kentleşme vizyonu, strateji ve politikaların ne olması gerekliliği ortaya konulacak, kentsel planlama ve kentsel altyapı ilişki sisteminin genel konuları tartışmaya açılacaktır.

Yeni Bir Dönem; Kentsel Dönüşüm ve Stratejik Planlama

Kentleşme sektörünün en öncelikli ve önemli gündem maddesini **Kentsel Dönüşüm** ve **Stratejik Planlama** oluşturmaktadır. Tartışmalar, uygulamalar ve yasal düzenlemeler ile ekonomideki olumlu gelişmeler dikkate alındığında, bu süreç uzun yıllar devam edecektir.

Ülkemiz kentleri son 30 yıldır yaşadığı kentsel dönüşüm sürecinde yalnızca mekansal gelişmeyi dikkate almış ve özellikle kentsel dönüşümün en önemli boyutu olan toplumsal ve ekonomik gelişmeyi pek dikkate almamıştır. Bu süreç içinde pek dikkate alınmayan ve sürekli olarak yapılaşmadan sonra gündeme gelen ve yeterli standartları sağlamayan kentsel altyapı konusu da sürekli olarak ikinci plana atılmıştır.

AB’liği giriş sürecinde, özellikle sürdürülebilir kalkınma stratejisi kapsamında ele alınması zorunlu olan **ekonomi**, **ekoloji** ve **eşitlik (3E)** kavramları çerçevesinde, ülkemizde ise dönüşümün **kentsel**, **kurumsal** ve **kültürel (3K)** boyutları ile alınması zorunlu hale gelmiştir.

Kaynak:A.Faruk Göksu

Hiç kuşkusuz bu ilişkiler sisteminin kurulması ve geleceğin kurgulanması göz önüne alındığında ise ortak bir vizyon ve amaç doğrultusunda stratejik hedeflerin ve öncelikler ile **plan**, **program** ve **proje**’lerin (**3P**) ortaya konulduğu, politikalar ve ilkeler demeti olan stratejik planlamanın önemi ortaya çıkmaktadır.

İnsan ve **vizyon** odaklı bir kentsel gelişmenin sağlanacağı ortamların ve projelerin yaratılması için farklı bir dönemin başlaması gerekliliği, kentleşme gündemimizin en önemli maddesini oluşturmaktadır. Bu ilişkiler sistemi kentsel dönüşüm süreci kapsamında; dönüşümün, mekansal boyutunun yanısıra toplumsal ve ekonomik boyutunu da vurgulamaktadır.

Ayrıca, bu ilişki sistemi kaçınılmaz olarak bütüncül bir planlama yaklaşımı çerçevesinde, insan ve mekan ilişkisinin yeni bir boyutta ele alınmasını sağlayacaktır. Böyle bir yapı, kaçınılmaz olarak, Yeni Kentsel Düzen’in kurulması gerekliliğini de kentleşme sektörünün en önemli ve öncelikli konusu yapmaktadır.

Önemli olan, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde, kentleşme gündemimizi yeniden belirlemek ve gelişen dünya kentlerinin gündemi ile ülkemiz kentlerinin gündemi arasında deneyim transferi sağlayacak ilişkiler kurmak olmalıdır.

AB’liği deneyimi dikkate alındığında kapsamlı kentsel dönüşünün toplumsal,ekonomik ve mekansal boyutlarını içerdiği görülmektedir. Ülkemiz kentlerinin bir çoğunun son 30 yılda yalnızca mekansal yada gayrimenkul ve rant odaklı dönüşümler yaşadığını, toplumsal ve ekonomik boyutlarının pek ele alınmadığı gerçeğini düşündüğümüzde, yeni sürecin daha farklı olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

AB’liği, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme çerçevesinde, dört önemli stratejik hedefi ortaya koymaktadır. Bunlar;

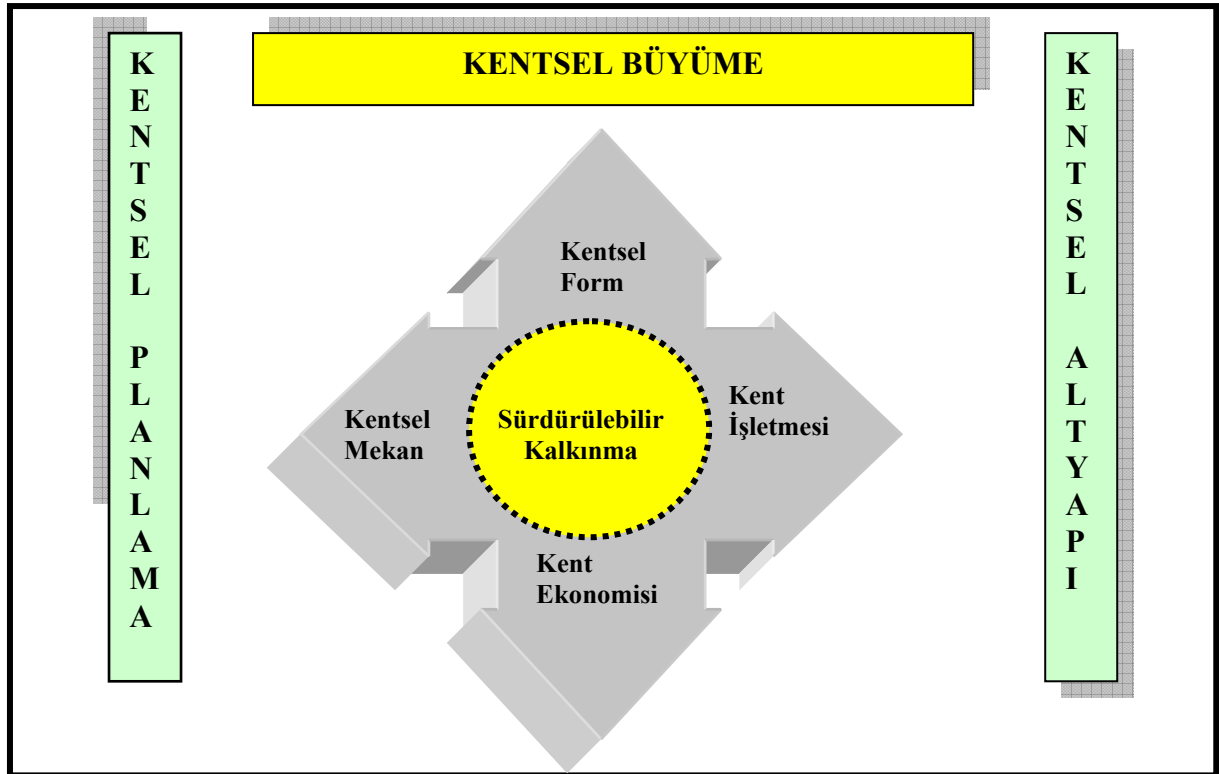
- o Kentsel yerleşmelerde ekonomik kalkınmayı sağlamak ve iş alanları yaratmak,
- o Kentsel alanlarda toplumsal eşitliği ve kamu kaynaklarına herkesin ulaşabilirliğini sağlamak,
- o Kentsel çevreyi iyileştirmek ve korumak,
- o Kent yönetim anlayışını geliştirmek,

Söz konusu stratejik hedefler, özellikle AB fonlarından yararlanmak isteyen ülkelerin geliştirecekleri projelerde ele alınması zorunlu konuları içermektedir.

AB’liği kentsel gelişme kapsamında stratejik planlama anlayışının önemini sürekli gündem de tutarak, kentlerin geleceğinin planlanmasında, ortak vizyon çerçevesinde geliştirilecek stratejik hedefler doğrultusunda, plan, program ve proje sistematığı içinde **Yerel Strateji ve Eylem Plan** yaklaşımının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Kentsel Planlama ve Kentsel Altyapı İlişkisi

Kentlerimizde, düzensiz yapılaşma ile eksik ve yetersiz altyapı sorunları sürekli yaşanmıştır. Kentsel büyümenin iki önemli bileşeninden biri olan kentsel planlama ile diğeri olan kentsel altyapı arasındaki ilişkinin doğru kurulamamasının en önemli olarak nedeni hızlı kentleşme ve altyapı maliyetlerinin yüksek oluşu gösterilmiştir

Kaynak:A.Faruk Göksu

Sürdürülebilir kentsel büyüme; kentsel form ve kentsel mekan ile kentsel ekonomi ve kentsel işletme arasındaki etkin iletişimin gücüne bağlı olarak sağlanacaktır. Planlamanın önemli gündem maddelerinden biri olan **akıllı büyüme (smart growth)**, bu ilişkiler sisteminin doğru kurulmasının yanısıra kentsel toprağın yeniden kullanımının stratejilerinin yeniden belirlenmesinin şartlarını ve önceliklerini belirlemesi açısından önemlidir.

Kentsel altyapı standartlarının yükseltilmesi ve planlama ile birlikte altyapı ilişki sisteminin kurulma gerekliliği, kentsel dönüşümün en öncelikli konusu olacaktır. Bu nedenle, planlama ve altyapı yada plancı ve mühendis arasındaki disiplinler arası çalışma ortamlarının geliştirilmesi için de yeni yaklaşımların ele alınması gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm ve stratejik planlama yaklaşımı, kentsel planlama ve kentsel altyapı ilişki sisteminin yeniden kurulmasını kaçınılmaz hale getirirken, **kentsel altyapı yönetimini** ise öncelikli bir konu olarak gündeme getirecektir. Kentsel altyapı yönetimi kapsamında, yönetimin organizasyon yapısı ve kurumlar arası ilişkilerdeki yetki ve sorumluluklar ile, günün koşulları çerçevesinde yeni yöntem ve yaklaşımların da yeniden ele alınması zorunluluğu doğacaktır.

Ayrıca, altyapı finansmanı konusunda özellikle kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı projelerin geliştirilmesi yönetim konusunun çeşitlendirilmesi ve sorumluluk paylaşımının sağlanması açısından ele alınması gerekli diğer konulardan biridir. Kentlerimizin büyük bir çoğunluğun yapılanmasını tamamladığı ve altyapı eksikliği bulunduğu ve kentsel dönüşümün özellikle deprem riski bulunan başta İstanbul olmak üzere hızlanacağı dikkate alındığında ise altyapı finansmanı konusunun bir kez daha önemini artırmaktadır.

Yeni Kentsel Düzen Gerekliliği

Son 30 yıllık süreç içinde, mevcut 100 konut stokunun, 77 adedinin, son 30 yıl içinde yapılmış olması, kentleşme sürecini ne kadar hızlı yaşadığımızı ve depremler nedeni ile toplam konut stokumuzun, son 100 yılda, yaklaşık %3.5 lik bir bölümünü ve Marmara depreminde ise bölge yerleşmelerinde, % 30 luk bir stokun kaybedilmesi, yeni kentsel düzenin kurulmasını zorunlu hale getirmektedir.

Kentlerimizin içinde bulunduğu durum dikkate alındığında dönüşümün mevcut yaklaşımlar ve klasik planlama anlayışı ile sağlanmasının pek mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kentlerimizin bir çoğunda yaşanan toplumsal ve ekonomik zorlukların ve sorunların çözümü için de yeni bir anlayışın ortaya konulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yeni kentsel düzen, geleceğin kurgulanması için sorunların ve fırsatların, yeni bir planlama anlayışı içinde yeniden ele alınmasını sağlarken, kentlerin geleceklelerini ortak bir vizyon ve stratejik hedefler doğrultusunda nasıl kurgulanacağını ortaya koyacak ve kentlerin yönetim anlayışının, araçlarının ne olması gerektiğini ortaya koyacaktır.

Bölgeler arası dengesizlikler, kentler arası dayanışma ortamları ve işbirliklerinin kurulamaması mevcut kentsel düzenin mekanizmalarının geçerliliğinin yitirildiğinin en önemli göstergeleridir. Yeni kentsel düzenin kurulabilmesi için;

- Kurumsal,
- Finansal
- Yasal

boyutları içeren yeni bir yapılanmaya gereksinim vardır. Yeni yapılanma kentler arası ittifakları, kesimler arası işbirliklerini ve proje ortaklıkları ile yeni planlama ve tasarım anlayışı ile kentsel teknik ve sosyal altyapı standartlarının yeniden ele alınmasını gündeme getirecektir.

Yeni kentsel düzenin kurulabilmesi için kurumsal, finansal ve yasal boyut çerçevesinde;

- insan ve vizyon odaklı kentsel gelişme,
- kentsel, kurumsal ve kültürel dönüşüm,
- yerel ekonominin canlandırılması,
- çevre ve kültür değerlerinin korunması,
- planlama ve altyapı ilişki sistemi,
- kamu-özel sektör ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği,
- eşitlik fırsatlarının yaratılması,
- disiplinler arası çalışma ortamlarının sağlanması,
- proje yönetimi,

vb gibi konulara yönelik çalışmalar önem kazanacaktır.

Sonuç

Kentlerimizin içinde bulunduğu sorunların çözümü için klasik planlama ve yönetim anlayışı dışında birtakım anlayışlara gereksinim açıkça ortaya çıkmaktadır. Son dönemler de yapılan yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılanmalar bunun en önemli işaretlerini vermektedir.

Ancak, bütün bu gelişmeler Yeni Kentsel Düzen'in kurulması için yeterli ve kapsamlı çalışmaları kapsamamaktadır. Eğer kentlerimizi, içinde bulunduğu zor durumlardan çıkarmak istiyorsak, bütüncül bir planlama ve yönetim anlayışı çerçevesinde, **aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı** örgütlenme sistematüğını devreye sokmak zorundayız.

Bu sistematik, halkın planlamadaki karar süreçlerine katılma yöntemlerinin belirlenmesini zorunlu kılarken, halkın yaşam alanlarının yeniden tasarlanmasında söz sahibi olmalarını da beraberinde getirecektir.

Ayrıca, kentsel gelişmenin iki ayrılmaz parçası olan planlama ve altyapı ilişkisinin yeni bir yönetim anlayışı içinde ele alınması, kentsel ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma için vazgeçilmez bir temel strateji olmalıdır. Özellikle çok yoğun ve düzensiz yapılaşan kentlerimizin dönüşümü için yeni bir gelişme strateji ortaya koyarken planlama ve altyapı ilişkisinin doğru kurulması gerekmektedir.

Kentlerimizde yaşanan sorunların çözümünde, yeni geliştirme stratejileri sayesinde, yeni fırsatların ortaya çıkacağı ve bunların değerlendirilmesi için de bütüncül bir anlayış ve tüm paydaşların katılımının sağlanacağı bir yönetim ortamının yaratılması sürdürülebilir bir kentsel dönüşümün vazgeçilmez konuları olacaktır.

Kent yönetimlerinin ve kentlerin bu gelişmelere açık olması yeni kentsel düzenin bir an önce kurulması için önemli fırsat olacaktır.